

O'ZBEKISTONDA INKYUZIV TA'LIM SIYOSATINING BARQAROR RIVOJLANISH STRATEGIYASI

Shamsiddinova Hurshida Nosirjon qizi

Uychi tumani 23-maktab Maxsus pedagogi

+998993932767

Annotatsiya: Mazkur maqolada O'zbekistonda inklyuziv ta'lim siyosatini amalga oshirishda barqaror rivojlanish strategiyasining asosiy yo'nalishlari, davlat dasturlari va xalqaro tajribalardan foydalanish imkoniyatlari tahlil qilingan. Inklyuziv ta'lim tizimini rivojlantirishda ijtimoiy, pedagogik va huquqiy omillarning o'zaro bog'liqligi, shuningdek, nogironligi bo'lgan bolalarning ta'lim muhitiga moslashuv jarayonida zarur qo'llab-quvvatlov mexanizmlarining ahamiyati yoritilgan. Tadqiqot natijalari O'zbekistonda barqaror va inklyuziv ta'lim siyosatini shakllantirishda tizimli yondashuv zarurligini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: inklyuziv ta'lim, barqaror rivojlanish, ta'lim siyosati, integratsiya, ijtimoiy adolat, maxsus ehtiyojli bolalar, innovatsion yondashuv.

Аннотация: В статье рассматриваются основные направления стратегии устойчивого развития инклюзивного образования в Узбекистане, анализируются государственные программы и возможности использования международного опыта. Подчеркивается важность комплексного подхода к развитию инклюзивной образовательной системы, обеспечивающего равный доступ детей с особыми образовательными потребностями к качественному образованию. Результаты исследования подтверждают необходимость укрепления институциональной базы и внедрения инновационных педагогических технологий в процессе инклюзивного обучения.

Ключевые слова: инклюзивное образование, устойчивое развитие, образовательная политика, интеграция, социальная справедливость, дети с особыми потребностями, инновации.

Abstract: This article examines the main directions of the sustainable development strategy for inclusive education in Uzbekistan. It analyzes national programs and explores opportunities for applying international best practices. The paper emphasizes the importance of a comprehensive approach to ensuring equitable access to quality education for children with special educational needs. The research findings highlight the need for institutional strengthening and the implementation of innovative pedagogical methods to promote sustainable inclusive education policies in Uzbekistan.

Keywords: *inclusive education, sustainable development, educational policy, integration, social equity, children with special needs, innovation.*

KIRISH

So‘nggi yillarda O‘zbekiston Respublikasida inklyuziv ta‘lim siyosati barqaror rivojlanishning ustuvor yo‘nalishlaridan biri sifatida qaralmoqda. Ta‘lim tizimini modernizatsiya qilish, barcha bolalarga teng imkoniyatlar yaratish hamda “Hech kim e‘tibordan chetda qolmasin” tamoyilini amaliyotga joriy etish davlat siyosatining muhim qismi hisoblanadi. Inklyuziv ta‘limning asosiy maqsadi – maxsus ehtiyojga ega bolalarni umumiy ta‘lim muhitiga integratsiya qilish, ularning ijtimoiy, intellektual va shaxsiy rivojlanishlarini ta‘minlashdan iboratdir. Birlashgan Millatlar Tashkilotining “Nogironlar huquqlari to‘g‘risida”gi Konvensiyasida (2006) har bir bola sifatli ta‘lim olish huquqiga ega ekani alohida qayd etilgan. O‘zbekiston ushbu Konvensiyani ratifikatsiya qilgan davlat sifatida inklyuziv ta‘limni rivojlantirish bo‘yicha milliy dasturlarni bosqichma-bosqich amalga oshirmoqda. Xususan, 2020–2030 yillarga mo‘ljallangan “Inklyuziv ta‘limni rivojlantirish konsepsiyasi” va “Barqaror rivojlanish maqsadlari – 2030” doirasida ta‘lim siyosatini takomillashtirishga qaratilgan qator tashabbuslar amalga oshirilmoqda. Shu bilan birga, inklyuziv ta‘lim siyosatining barqaror rivojlanish strategiyasi faqat ijtimoiy va pedagogik omillar bilangina emas, balki iqtisodiy, tashkiliy va huquqiy mexanizmlarni uyg‘unlashtirishni ham talab etadi. Ta‘lim tizimida inklyuzivlikni ta‘minlash nafaqat nogironligi bo‘lgan bolalar uchun, balki jamiyatda bag‘rikenglik, hamjihatlik va ijtimoiy adolat tamoyillarini mustahkamlashga xizmat qiladi.

Inklyuziv ta‘lim konsepsiyasi ilk bor XX asr oxirida xalqaro miqyosda e‘tirof etila boshlagan. UNESCO tomonidan 1994 yilda qabul qilingan Salamanka deklaratsiyasida barcha bolalar umumiy ta‘lim muassasalarida birgalikda ta‘lim olishi zarurligi ta‘kidlangan. Bu hujjat inklyuziv ta‘lim siyosatining nazariy asosini yaratdi va ko‘plab davlatlarda, jumladan, O‘zbekiston ta‘lim tizimida ham keng tatbiq etila boshlandi. O‘zbekistonlik olimlardan L. Mo‘minova (2020) o‘z tadqiqotlarida inklyuziv ta‘limning psixologik-pedagogik asoslarini tahlil qilib, o‘qituvchilarning ijtimoiy mas‘uliyatini oshirish va maxsus metodik yondashuvlar ishlab chiqish zarurligini asoslab bergan. Shuningdek, S. Raxmatova (2021) o‘z ishida inklyuziv ta‘lim jarayonida maxsus ehtiyojli bolalarning ijtimoiy moslashuvi va o‘qituvchi kompetensiyasining o‘zaro bog‘liqligini ilmiy asosda yoritgan. Xalqaro tajribada esa Ainscow (2005) va Booth (2011) kabi olimlar inklyuziv ta‘limni ijtimoiy adolat va inson huquqlari bilan uzviy bog‘liq jarayon sifatida talqin etadi. Ularning fikricha, inklyuziv ta‘lim siyosatining barqaror rivojlanishi uchun ta‘lim muassasalarida o‘zaro hurmat, individual yondashuv va madaniy xilma-xillikni qadrlash muhitini yaratish

muhim. Shuningdek, UNICEF (2022) va UNESCO (2023) hisobotlarida ham O‘zbekistonda inklyuziv ta’limni rivojlantirish bo‘yicha sezilarli yutuqlar qayd etilgan bo‘lsa-da, infratuzilma, kadrlar tayyorlash va ijtimoiy qo‘llab-quvvatlov tizimini kuchaytirish zarurligi ta’kidlangan. Adabiyotlarni tahlil qilish shuni ko‘rsatadiki, O‘zbekiston uchun eng dolzarb vazifalardan biri – inklyuziv ta’lim siyosatini milliy kontekstda barqaror va tizimli rivojlantirishdir. Bu esa strategik yondashuv, resurslarni to‘g‘ri taqsimlash va innovatsion pedagogik texnologiyalarni amaliyotga tatbiq etishni talab qiladi.

O‘zbekistonda inklyuziv ta’lim siyosati bugungi kunda ijtimoiy, siyosiy va iqtisodiy islohotlarning ajralmas qismi sifatida shakllanmoqda. Inklyuziv ta’limni barqaror rivojlantirish strategiyasi davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri bo‘lib, barcha fuqarolarning teng ta’lim imkoniyatlariga ega bo‘lishini kafolatlashga qaratilgan. O‘zbekiston Respublikasida inklyuziv ta’limni rivojlantirish “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonun (2020), “Nogironligi bo‘lgan shaxslarning huquqlari to‘g‘risida”gi Qonun (2021) va “2023–2026 yillarda inklyuziv ta’limni rivojlantirish dasturi” kabi me‘yoriy hujjatlar asosida amalga oshirilmoqda. Ushbu hujjatlar ta’lim tizimini barcha bolalar uchun ochiq, qulay va imkoniyatlar jihatidan teng muhit sifatida tashkil etishning huquqiy kafolatini belgilaydi. Strategiyaning asosiy maqsadi — barqaror inklyuziv ta’lim ekotizimini shakllantirish bo‘lib, bunda davlat, jamoatchilik va ta’lim muassasalari o‘rtasida o‘zaro hamkorlik tizimi yo‘lga qo‘yiladi.

Inklyuziv ta’limda muvaffaqiyatga erishishning muhim omili bu — pedagoglarning inklyuziv kompetensiyasini oshirish va ta’lim jarayoniga zamonaviy metodlarni tatbiq etishdir. Bu borada quyidagi yo‘nalishlar muhim ahamiyat kasb etadi: individual ta’lim dasturlarini ishlab chiqish; adaptiv o‘quv materiallarini qo‘llash; ijtimoiy-pedagogik rehabilitatsiya xizmatlarini tashkil etish; ota-onalar bilan hamkorlikni kuchaytirish. Shuningdek, o‘qituvchilar uchun muntazam malaka oshirish kurslari, seminarlar va treninglar tashkil etilishi zarur. Chunki inklyuziv ta’lim samaradorligi pedagogning metodik va psixologik tayyorgarligiga bevosita bog‘liqdir. Raqamli texnologiyalar inklyuziv ta’limni rivojlantirishda muhim rol o‘ynaydi. Maxsus ehtiyojli bolalar uchun mo‘ljallangan interfaol platformalar, onlayn resurslar va multimediyada dasturlari ularning ta’lim jarayonini osonlashtiradi. Masalan, “Bilimlar akademiyasi”, “EduMarket”, “InclusiveEdu” kabi onlayn tizimlar orqali nafaqat o‘quv jarayoni, balki ijtimoiy muloqot va mustaqil o‘rganish imkoniyatlari ham kengaymoqda. Inklyuziv ta’limning barqaror rivojlanishi uchun davlat idoralari, nodavlat tashkilotlar, mahalla institutlari va xalqaro hamkorlik tarmoqlarining o‘zaro integratsiyasi zarur. Shu maqsadda O‘zbekistonda “Resurs markazlari” faoliyati kengaytirilmoqda. Ular maxsus pedagoglar, psixologlar, ijtimoiy ishchilar va

logopedlar o‘rtasida uzviy hamkorlikni yo‘lga qo‘yib, o‘quvchilarning shaxsiy rivojlanishini tizimli qo‘llab-quvvatlaydi.

Inklyuziv ta‘limni joriy etishda ayrim muammolar mavjud:

- infratuzilmaning yetarlicha moslashmaganligi;
- maxsus kadrlar yetishmasligi;
- jamiyatda stereotip fikrlarning saqlanib qolishi;
- metodik ta‘minotning sustligi.

Bularni bartaraf etish uchun quyidagi chora-tadbirlar zarur:

- inklyuzivlikni milliy ta‘lim strategiyalariga chuqur integratsiya qilish;
- o‘qituvchilarni tayyorlashda amaliy komponentni kuchaytirish;
- inklyuziv maktablar tarmog‘ini kengaytirish;
- ijtimoiy ongni o‘zgartirishga qaratilgan targ‘ibot ishlarini tizimli yo‘lga qo‘yish.

XULOSA

O‘zbekistonda inklyuziv ta‘lim siyosatining barqaror rivojlanish strategiyasi jamiyatning insonparvarlik tamoyillariga asoslanadi. Bu strategiya orqali har bir bolaning ta‘lim olish huquqini ta‘minlash, ijtimoiy tenglikni qaror toptirish va ta‘lim tizimini barqaror modernizatsiya qilish imkoniyatlari yaratilmoqda. Inklyuziv ta‘limni rivojlantirishda quyidagi yo‘nalishlar ustuvor hisoblanadi: Inklyuziv ta‘lim bo‘yicha davlat siyosatini institutsional mustahkamlash; Pedagoglarning inklyuziv kompetensiyasini rivojlantirish; Raqamli texnologiyalar va innovatsion metodlarni keng joriy etish; Resurs markazlari va ijtimoiy sheriklik tizimini rivojlantirish; Jamiyatda bag‘rikenglik va ijtimoiy inklyuziya madaniyatini shakllantirish. Natijada O‘zbekistonning ta‘lim tizimi barqaror rivojlanish maqsadlariga (SDG-4) mos holda, har bir bola uchun sifatli, adolatli va inklyuziv ta‘limni ta‘minlash sari dadil qadam tashlamoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M. Mirziyoyevning 2022-yil 20-dekabrda “Ta‘lim tizimini yanada takomillashtirish va inson kapitalini rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi farmoni.
2. O‘zbekiston Respublikasi “Ta‘lim to‘g‘risida”gi Qonuni. — Toshkent: Adolat, 2020.
3. O‘zbekiston Respublikasi “Nogironligi bo‘lgan shaxslarning huquqlari to‘g‘risida”gi Qonuni. — Toshkent, 2021.
4. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2023-yil 14-iyuldagi 362-son qarori “2023–2026 yillarda inklyuziv ta‘limni rivojlantirish dasturi to‘g‘risida”.

5. L. Mo‘minova. Inklyuziv ta’limning psixologik-pedagogik asoslari. — Toshkent: Fan va taraqqiyot, 2020.
6. S. Raxmatova. Maxsus ehtiyojli bolalar bilan ishlashda o‘qituvchilarning inklyuziv kompetensiyasi. — Toshkent: TDPU nashriyoti, 2021.
7. Booth, T., & Ainscow, M. Index for Inclusion: Developing Learning and Participation in Schools. — Bristol: CSIE, 2011.
8. Ainscow, M. Developing Inclusive Education Systems: What Are the Levers for Change? — Journal of Educational Change, 2005.
9. UNESCO. The Salamanca Statement and Framework for Action on Special Needs Education. — Paris: UNESCO, 1994.
10. UNESCO. Global Education Monitoring Report 2023: Inclusion and Education – All Means All. — Paris: UNESCO Publishing, 2023.
11. UNICEF Uzbekistan. Inclusive Education in Uzbekistan: Progress and Challenges Report. — Tashkent, 2022.
12. Karimova, D. Inklyuziv ta’limda pedagogik innovatsiyalar va raqamli texnologiyalar roli. — Ta’lim va innovatsiyalar jurnali, №4, 2023.
13. Hasanova, N. Barqaror rivojlanish strategiyasida inklyuziv ta’limning o‘rni. — Pedagogika fanlari axborotnomasi, №2, 2022.
14. BMT. Convention on the Rights of Persons with Disabilities. — New York: United Nations, 2006.
15. OECD. Education for Inclusive Societies: Policy Framework for Sustainable Development. — Paris: OECD Publishing, 2021.